

K. Marx, na katerega se vsi radi sklicujemo, je med drugim zapisal tudi naslednje: »Vi občudujete zanesno raznovrstnost in neizčrpno bogastvo narave. Vi ne zahtevate, da vrtnica diši kot vijolica, a tisto, kar je najbolj bogato, duh, naj bi obstajalo samo na en način. Jaz sem humorist, ali zakon predvideva, da je treba resno pisati. Jaz sem jezen, a zakon predpisuje, da naj bo moj slog skromen. *Sivo v sivem* je edina upravičena barva svobode. Vsaka rosna kaplja, v kateri se ogleduje sonce, se svetlika v neizčrpni igri barv, ali sonce duha — naj se že lomi v tolikih posameznikih in v tolikih predmetih — bi moralo dati samo eno, samo *uradno barvo!* Bistvena oblika duha je *vedrina, svetloba*, vi pa *senco* predstavljate kot pojav, ki naj bi mu najbolj ustrežal; duh naj bi se gibal samo v črnino oblečen, čeprav med svetjem ne najdemo niti enega črnega cveta. Bistvo duha je *vedno samo resnica*, kaj pa vi prikazujete kot njegovo jedro? Skromnost (Marx-Engels, *O književnosti i umetnosti*, Beograd 1960).

Dragi tovariš urednik,

na vašo anketo o literarni kritiki se oglašam kot eden tistih, ki so v vabilu omenjeni — »in vsi tisti, ki jih kritika tako ali drugače zanima«, je torej priložnost, da povem nekaj besed, ki mi že nekaj časa ležijo na duši.

Ne bom napisal nobenih učenih stavkov o literarni kritiki, opozoril bom le na nekatere žive, žal še prevladujoče vsakdanje resnice.

Kritika o umetniškem delu — naj bo že takšna ali drugačna — je v vsakem primeru tudi subjektivna, ker je pač kritik človek in ne stroj, računalnik, ki bi po zbranih podatkih o delu izrekal nekakšno »splošno objektivno sodbo.« Kdor torej pričakuje od kritika take sodbe, je kajpada v zmoti. (Seveda pa zaradi te subjektivne note kritika ne bi smela imeti nič skupnega s pristranskostjo ali da bi se postavljala z neko dokončnostjo!) Dodati pa je treba takoj, da pa se »kritike« zaradi nekaterih razlogov (ki jih bom pozneje skušal naštet) največkrat spremenijo v pristranskost in dokončnost *po objavi*, ker se začne z njimi manipulirati, ustvarjati splošno objektivno mnenje ali vzdusje, ki nato vse prepogosto zapečati usodo nekega umetniškega dela.

Z literarno kritiko se na Slovenskem redno in predvsem vztrajno ukvarja le nekaj imen, nekaj se jih še pojavlja občasno, potem smo pa tudi že pri kraju. Postavim, da se nekaj »stalnih imen« v splošnem dokaj ujema v svojih pogledih na literaturo, da torej stojijo in se zaklinjajo v »nekem svojem risu«. Recimo, da to še ni nič narobe, vprašam pa, kje so bili in so še tisti, ki so bili in so še zasebno čisto drugačnega mnenja od objavljenega in ki bi prav lahko prinesli marsikateremu delu drugačno usodo, če bi se oglasili. Zakaj njihov javni molk? Se nekateri literarni kritiki grejo raje mir-

no, nerazburljivo raziskovanje naše starejše literarne zgodovine, kjer ni več ne vem kakšne nevarnosti ali pa je že bolj jasno, »kaj bo v naši literarni zgodovini ostalo in kaj bo odplaval čas«?

Ker se torej že nekaj let vztrajno (in bojevit) oglašča več ali manj le ena skupina kritikov (iz istega risa), se je ustvarjala in se še ustvarja predvsem ene vrste gledanja na sodobno slovensko književnost. Nekaj se tako ali tako že opravi kar na začetku, s prvo selekcijo, da se torej sploh kaj napiše le o določenih delih, druge pa se kratko malo zamolči, ko da sploh niso prišla na slovenski knjižni trg. In če nadaljujem. O delih, ki preživijo to prvo selekcijo, potem napišejo ocene (z različnimi dolžinami — od nekaj vrstic do cele strani časnika!). A to še zmerom ni tisto, kar je najbolj vprašljivo. Največ neobjektivnosti oziroma pristranskosti vidim v tem, da dela navadno doživljajo *le po ene vrste ocen* in tako zve naša javnost le za *enobarvno mnenje*, ker drugih mnenj iz kakršnih koli razlogov sploh ni bilo ali pa jih niso objavili. In ta *enobarvnost mnenj* (ker je tudi v drugem časniku objavil oceno le »kritik« iz istega risa!) polagoma, a vztrajno postaja splošno (da ne rečem objektivno) mnenje o nekem objavljenem delu, ustvarja se torej *vzdušje*, ki začne vplivati najprej na mahljivce in papagaje, nato pa tudi na mnoge druge (»no, mogoče pa je le res, če že »vsi« tako pravijo«). Lep primer za to moje razmišljanje so razne (novoletna i. p.) ankete (Katera so po vašem mnenju najboljša dela v lanskem letu?). Vprašajo jih sto, odgovori pa jih le trideset (predvsem tisti najbolj vztrajni in bojeviti). Časnik objavi teh trideset odgovorov in ti nato postanejo »splošno mnenje vidnih kulturnih delavcev«, sedemdeset pa jih molči in ima še naprej zasebno čisto drugačno mnenje. Le redko se je v zadnjih letih oglasil kdo, ki ni soglašal z objavljeno recenzijo v nekem delu, kar pa bi morala biti čisto normalna, vsakodnevna praksa različnih pogledov na delo, tako pa se ustvarja čista neresnica, paradoksalen videz, ko da smo si na Slovenskem vsi enotni in vsi goreči le za eno slogovno smer, eno zvrst literature, ali pa se samo zasebniško jezimo ali hahljamo, če je ob izidu nekega dela objavljen slavošpev ali izničitev, ali pa smo »hladni kot sekira«, če se neko dobro delo povsem zamolči, ker pač ni iz kroga tistih literarnih kritikov, ki sploh pri nas pišejo recenzije. Je že kar ustaljena praksa, da se eni in isti ljudje pojavljajo kot kritiki v časnikih, revijah, na radiu in televiziji, da včasih celo do neokusnosti hvalijo dela tistih, ki so v njihovem risu. S tem pa nikakor ne trdim, da zmerom hvalijo nekvaliteto, daleč od tega, ponavljam le, da iz čisto subjektivnih in pač *svojih pogledov* na literaturo vidijo predvsem dela iz svojega risa, drugih literarnih kritikov pa skoroda ni ali pa se grejo le zasebno mnenje, in tako slovenska kulturna javnost živi pod vtisom, ko da v »drugih risih« ni kvalitetenih, pozornosti vrednih del, to pa nevzdržno zožuje poglede na sodobno slovensko literaturo. In takemu vsiljenemu vzdušju so podlegli in še podlegajo kar po vrsti, na primer uredniki antologij, pisci raznih literarnih zgodovin, pa seveda tudi žirije za podeljevanje najrazličnejših nagrad.

Leopold Suhodolčan

Pripis:

Z dodatkom glasno kličem z Ruplom: Bog živi kritiko! Javno, večmnenjsko!

Soglašam s Kmeclom: Vmes pa je tekla (teče) Sava . . . Nekoliko drugače pa mislim o vpitju, zmerjanju in jezi čez Savo. Po moje počnejo (počne-

mo) Slovenci to bolj po kuloarjih. (Nekaj javnih zmerjanj je bilo res v zadnjem času, a tega ni mogoče šteti za resno kritiko ali za dialog!) Je pa včasih tudi *videz*, ko da smo vsi na enem bregu!

Da bo moja glavna misel prispevka čisto jasna, moram pripisati tudi to: Je res še nekaj krogov, risov, iz katerih zaklinjajo slovensko javnost in tudi vplivajo na primer na podeljevanje nagrad ali sodijo o pravovernosti nekega dela itd., toda ti malokdaj javno pokažejo svoj pravi obraz.

In ne nazadnje: Kdor molči, desetim ne odgovori!